

TÜRK EDEBİYATINDA MAKTEL-İ HÜSEYİNLER VE BEKÂÎ'NİN KİTÂB-I KERBELÂ MESNEVİSİ*

Serkan TÜRKÖĞLU**

Geliş Tarihi : 18.11.2016

Kabul Tarihi: 15.12.2016

Öz

Türk edebiyatında kaleme alınan maktel-i Hüseyin'ler ve XVIII. yüzyıl şairlerinden Darendeli Bekâî'nin maktel türündeki eseri *Kitâb-ı Kerbelâ*'nın tanıtıldığı bu makalenin giriş bölümünde maktel türünün doğuşu ve gelişimi hakkında bir değerlendirme yapılmıştır. Türk edebiyatında öne çıkan makteller tanıtıldıktan sonra Bekâî'nin hayatı ve eserleri üzerinde durulmuştur. Sonraki bölümde ise *Kitâb-ı Kerbelâ* mesnevisi ele alınmıştır. Eserin adı, yazılış tarihi, türü, vezni tespit edilerek eserin muhtevasına dair bilgiler sunulmuştur. Fuzûlî'nin *Hadikatü's-Süedâ*'sından mülhem olarak yazılan bu eser, *Hadikatü's-Süedâ*'nın manzum ve muhtasar bir formudur.

Anahtar Kelimeler: Bekâî, *Kitâb-ı Kerbelâ*, maktel, mesnevi, şiir.

MAKTEL-I HUSEYİN'S IN TURKISH LITERATURE AND BEKÂÎ'S KİTAB-I KERBELA

Abstract

In this study we will examine Maktel-i Hüseyin's which are written in Turkish literature and Darendeli Bekâî's *Kitâb-ı Kerbelâ* as an example of this genre. In the prolog we made an evaluation about maktel as a literary genre by its genesis and evolution. Subsequent to introduction about the mostly known maktels in Turkish literature we focused on Bekâî's life and literary works. In the next part we examined *Kitâb-ı Kerbelâ* masnavi. After the name of work, writing date, genre, rhytm were determined, information about content of work was explained. This work which was written by the inspiration of Fuzûlî's *Hadikatü's-Süedâ* is a poetic and brief form of *Hadikatü's-Süedâ*.

Key Words: Bekâî, *Kitâb-ı Kerbelâ*, Maktel, Masnavi, Poem.

Giriş

Vuku bulduğu andan itibaren İslami edebiyatın vazgeçilmez bir konusu hâline gelen Kerbelâ hadisesinin Türk edebiyatına girişi doğal olarak Türklerin İslâm'ı kabulünden sonra olmuştur. Türk edebiyatındaki geçmişi uzun olmakla birlikte, İslâm tarihinin en feci ve acıklı

* Bu makale, *Bekâî Kitâb-ı Kerbelâ (İnceleme-Tenkitli Metin)* adlı doktora tezinden üretilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr.; Artvin Çoruh Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, turkoglu5858@hotmail.com

olaylarından olan Kerbelâ hadisesi *klasik edebiyattan avamî âşık edebiyatına kadar süzülüp inmiş*¹ ve kısa zamanda Divan edebiyatının, Dinî-tasavvufi edebiyatın özellikle Alevî-Bektaşî kolunun önemli bir konusu hâline gelmiştir.²

Kerbelâ hadisesinin meydana geldiği dönemden itibaren Hz. Hüseyin'in hayatı efsanevi ve menkıbevi bir hüviyet kazanmıştır. Özellikle Şîf müelliflerinin mezhebi gayretleriyle abartılarak anlatılan şehadetinin hikâyesi yüzyıllarca yazılarak okunmuş, anlatılmış ve dinlenmiş, ismi etrafında yeni birtakım inançlar şekillenip yayılmıştır. Bu gelişme, olayda bazı sırların ve hikmetlerin bulunduğu yönünde tecessüslere ve bunların batını yorumlarına da kapı aralamıştır. Bu sebeple bazen hadis bile uydurulmuş, hatta Ahzâb sûresinin 33., Şûrâ sûresinin 23. âyetleri zorlama yorumlarla Ehl-i Beyt hakkında tefsir edilmeye çalışılmıştır. Böylece Kerbelâ adı adeta bir kült hâline almış, Hz. Hüseyin'in şehâdeti için matem tutmak ve bu konuda eser vermek sevap kazanmaya bir vesile olarak kabul edilmiştir.³

Genel olarak dinî-tasavvufi Türk edebiyatında, özellikle de Alevilik-Bektaşilik gibi zümre edebiyatlarıyla divan, halk ve âşık edebiyatında Kerbelâ olayı ile ilgili müstakil eserler, mersiye ve manzumeler telif edilmiş, ayrıca başta divan şairleri olmak üzere konuya eğilen sanatkârların, halk âşıklarının his ve hayal dünyalarının ortaya konmasında Kerbelâ adı önemli bir mazmuna dönüşmüştür. Türk edebiyatında Kerbelâ olayını ele alan lirik eserlerin pek çoğu manzum olmakla birlikte manzum-mensur karışık ve sadece mensur eserler de kaleme alınmıştır.⁴

Arap ve Fars edebiyatlarında olduğu şekilde Türk edebiyatında da Kerbelâ hadisesini konu edinen müstakil eserler, *Maktel-i Hüseyinler* kaleme alınmıştır. Sözlükte *katledilen, öldürülen yer*⁵ anlamına gelen maktel; son halife Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilmesini anlatan bir mersiye çeşidedir. Kaybedilen bir varlığın arkasından duyulan hüznün dile getirildiği mersiye türünde, Hz. Hüseyin'in öldürülmesi başlıklı mersiyeler, çokça işlenmiş olmak nedeniyle bağımsızlaşmış ve dinî içerikli bir tür olarak *Maktel-i Hüseyin* adıyla yaygınlaşmasını sağlamıştır.⁶ Hz. Peygamber döneminden itibaren İslâmiyet'le ilgili mücadeleler, hilafet meselesinden kaynaklanan öldürmeler ahbar, tarih, ensab kitaplarında genellikle maktel kelimesiyle karşılanmış ve ayrı bölümler hâlinde yazılmıştır. Zamanla ölümlerin sayısı ve önemi arttıkça *maktel* veya *makâtil* başlığı altında tarihî-edebî nitelikli müstakil eserler kaleme alınmıştır. Maktellerin öldürmeleri konu edinen diğer eserlerden farkı,

¹ Abdülkadir Karahan, *Anadolu Türk Edebiyatında Maktel-i Hüseyinler*, (Yayımlanmamış Bitirme Tezi), İÜ, Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1938, s. 13.

² Elnure Azizova, *Kerbelâ Vak'ası*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), MÜ, SBE, İstanbul 2001.

³ Mustafa Uzun, "Türk Edebiyatında Kerbelâ", *DİA*, XXV, s. 274.

⁴ Uzun, *agm.*, s. 274.

⁵ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitabevi Yay., Ankara 2000, s. 576.

⁶ Metin Akkuş, *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası-Edebî Türler ve Tarzlar*, Fenomen Yay., Erzurum 2007, s. 136.

bu metinlerde yalnız katl olayının ele alınması ve söz konusu hadiselerin etraflı şekilde anlatılmasıdır.⁷ Türk edebiyatında maktel-i Hüseyin türüne örnek oluşturabilecek öne çıkan eserlerden bazıları şunlardır.

1. Kastamonulu Şâzî (ö. 1362'den Sonra), Dâstân-ı Maktel-i Hüseyin: Türk edebiyatında en eski maktel, Kastamonulu Şâzî'nin *Dâstân-ı Matel-i Hüseyin* adlı eseridir.⁸ Hayatı hakkında fazla bilgiye sahip olmadığımız Şâzî'nin Kastamonulu olup eserini de İsfendiyar oğulları beylerinden Celâlüddin Şâb Bâyezîd (ö. 1385)'e sunmuştur. *Kastamonu'da 763/1362 yılında nazmedilmiştir.*⁹ Şâzî, 763/1362'de tamamladığı eserini Kastamonu emîri Candaroğlu Âdil Bey'in oğlu Ebû Celâleddin Şâh Bey Bâyezîd'e ithaf etmiştir: *Benâm-ı Bâyezîd-i bahşâyende ve bahşâyîş kerde.*¹⁰ Eserini mesnevi nazım şekliyle kaleme alan şair, aruzun *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* veznini kullanmıştır. Eserde ayrıca kaside nazım biçimi ile yazılmış şiirler de mevcuttur. Nurcan Güder'in hazırladığı metne göre 3034 beyitten oluşan mesnevinin destansı özelliği ön planda olup nazım tekniği bakımından zayıftır. Sade bir Türkçe ile yazılan eserde derin bir duygu yoğunluğu hissedilmektedir.¹¹ Eserin bir nüshası Üsküdar Selim Ağa Kütüphanesi Kemankuş Bölümü numara 528'de bulunmaktadır.¹²

Şâzî, olayın hikâye edilmesinde Ebû Mihnef'ten yararlanmakla birlikte ondan birebir alıntı yapmamıştır. Dolayısıyla onun eseri tercümeden çok, telif-tercüme olarak değerlendirilmelidir.

Kastamonulu Şâzî'nin kaynak olarak Ebû Mihnef'in eserini kullandığı şu beyitlerden anlaşılmaktadır:

İbn-i Mihnef Lutoğlı söyledi / Yezd-i Yahyâdan rivâyet eyledi

Ol dahî râvî rivâyet eyleyen / Sa'd-ı Vakkâs oğludur der söyleyen

2. Lâmi'î Çelebi, Mahmud b. Osman b. Ali Bursevî (ö. 1531), Maktel-i Âl-i Resûl : Asıl adı Mahmud b. Osman olan Lâmi'î Çelebi Bursalıdır. "Fatih Sultan Mehmed, Sultan II. Bayezîd, Sultan I. Selim ve Kanunî Sultan Süleyman dönemlerinde yaşamıştır."¹³ İran edebiyatından yaptığı tercümelemlerle meşhur olan Lâmi'î'nin makteli, tamamı manzum olarak,

⁷ Şeyma Güngör, "Maktel", *DİA*, XXVII, İstanbul 1997.

⁸ Güngör, *agm.*, s. 456.

⁹ Amil Çelebioğlu, *Türk Edebiyatı'nda Mesnevi (XV. yy. 'a Kadar)*, Kitabevi Yay., İstanbul 1999, s. 56.

¹⁰ Ertuğrul Ertekin, "Arapça, Farsça ve Türkçe Maktel-i Hüseyin'ler", *Âşinâ Dergisi*, VII/23-24, Kış-İlkbahar 2006, s. 86.

¹¹ Nurcan Öznel Güder, *Kastamonulu Şâzî Maktel-i Hüseyin (İnceleme, Metin, Sözlük, Adlar Dizini)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İÜ, SBE, İstanbul 1997, s. XXV-XXVI.

¹² Ahmet Atilla Şentürk-Ahmet Kartal, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergah Yay., İstanbul 2004, s. 138.

¹³ Metin And, *Ritüelden Drama Kerbelâ-Muharrem-Taziye*, YKY, İstanbul 2002, s. 198.

mesnevi nazım şekliyle aruzun *Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün* kalıbıyla yazılmış ve yaklaşık olarak 1000 beyitten müteşekkildir.¹⁴

Lâmi'î Çelebi'nin makteli, bir giriş ve on bölümden oluşmaktadır. Lâmi'î, büyük oranda Molla Câmi'nin *Şevâhidü'n-nübüvve*'sini kendi eserine örnek almıştır. Hatta *Şevâhidü'n-nübüvve*'de yer alan Hz. Hüseyin bahsini olduğu gibi nazma çektiği ifade edilmektedir.¹⁵ Eserin en önemli özelliği Türkçe makteller içerisinde içeriğinin, tarihî gerçekliklere en yakın maktel olmasıdır.¹⁶

3. Yahyâ b. Bahşî (ö. 1499'dan sonra), Maktel-i Hüseyin¹⁷: “Bursa’da medfûn Emîr Sultân Hazretleri’nin hulefâsından âlim ve fâzıl bir zâttır.”¹⁸

Altmış altı varaklık bu eserin dize sayısı kırk birinci varağa kadar 21-22 dize, kırk ikinci varaktan itibaren ise 42-44 dize arasında değişir.¹⁹ 976 beyit ve altı bölümden müteşekkil olan eser, sade bir dil ile kaleme alınmış ve 905/1499 tarihinde tamamlanmıştır. Yahyâ b. Bahşî konuya Hz. Peygamber’in torunları Hasan ve Hüseyin’i ne kadar sevdiğini anlatan mısralarla başlamıştır. Diğer makteller gibi belirli günlerde, meclislerde okunmak üzere kaleme alınmıştır. Eserin bir nüshasının Ankara DTCF kütüphanesinde yer alan Muzaffer Ozak kitapları arasında 1/248 numarada bulunduğu, Şeyma Güngör tarafında belirtilmektedir.²⁰

4. Hacı Nûreddîn Efendi (ö. 1530-31'den sonra), Maktel-i Hüseyin: Nureddin Efendi'nin doğum/ölüm tarihi, memleketi vb. herhangi bir bilgi yoktur. Onun hayatına dâir bilgiler bizzat kendisi tarafından eserinin “Sebeb-i te'lif-i kitâb” başlığı altında verilmiştir.²¹ Hacı Nûreddîn Efendi'nin 940/1533-34 yılında tamamladığı eser,²² on bölümden oluşmuştur. Tamamı manzum olarak mesnevi nazım şekliyle aruzun *Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün* kalıbıyla yazılmıştır.²³

Ebû Mihnef'e dayanan bu eser, *Vak'a-i Kerbelâ* adıyla 1285/1868'ten itibaren dört defa basılmıştır.²⁴

¹⁴ İbrahim Boğal, *Maktel-i Âl-i Resûl, Lâmi'î Çelebi*, (Yayımlanmamış Bitirme Tezi), İÜ, Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1971, s. 1.

¹⁵ Boğal, *age.*, s. 1.

¹⁶ Ertuğrul Ertekin, “Arapça, Farsça ve Türkçe Maktel-i Hüseyinler”, *Âşinâ Dergisi*, VII/23-24, Kış-İlkbahar 2006.

¹⁷ Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Süleyman Eroğlu, “Yahya Bin Bahşî Ve Maktel-i Hüseyin’i”, *Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ*, Uluslararası Kerbelâ Sempozyumu, Sivas 2010, C. II, s. 43-61.

¹⁸ Busalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri, I-III ve Ahmed Remzi Akyürek, Miftâhü'l-Kütüb ve Esâmi-i Müellifin*, (Haz. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı), Bizim Büro Yay., Ankara 2009, I, s. 199.

¹⁹ Ertekin, *age.*, s. 90.

²⁰ Güngör, *Hadikatü's-Süedâ*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1987, s. XXVII.

²¹ Abdülmecit İslamoğlu, “Hacı Nûreddin Efendi ve Hüseyin’in Makteli Adlı Eseri”, *Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ*, Uluslararası Kerbelâ Sempozyumu, Sivas 2010, C. II, s. 19.

²² Güngör, *agm.*, s. 456.

²³ Karahan, *age.*, s. 29.

²⁴ Güngör, *agm.*, s. 456.

5. Âşık b. Ali Natta'î-Âşık Çelebi- (ö. 1572), Tercüme-i Ravzatü's-Şühedâ: Âşık Çelebi, Hüseyin Vâ'iz'in bu eserini bazı eklemelerle tercüme etmiştir.²⁵ *Latîfi Tezkiresi*'nde şu şekilde bahsedilmektedir: “Ravzatü's-Şühedâ nâm kitâbın zebân-ı Fürsden nesr-i müseccâ ile lisân-ı Türkîye terceme idüb mahall ü münâsebetle âyât u ahbârdan ve emsâl-i meşâyih-ı ahyârdan müfid ü nâfi' çok nesne ilhâk etmişdür.”²⁶ Vâ'iz'in eserine bağlı kalınarak yapılan bu tercüme ve bilhassa Âşık Çelebi tarafından ilave edilen mukaddime kısmı müzeyyen bir üslupla yazılmıştır.²⁷ Günümüze ulaşan bu eserin iki nüshası mevcuttur.²⁸

6. Câmî-i Rûmî (ö. 1595'ten sonra), Sa'âdetnâme (Tercüme-i Ravzatü's-Şühedâ): Gelibolulu Câmî'nin *Sa'âdetnâme* adlı eseri, Vâiz Kâşifi'nin *Ravzatü's-Şühedâ* adlı Farsça eserinin Türk diline tercümesidir.²⁹ Sade bir dille kaleme alınıp yer yer şairin duygularına tercüman olan manzum ve mensur ifadelerle süslenen *Saâdetnâme*, birçok Türk ve İranlı şairin konuya uygun şiirleriyle de zenginleştirilmiştir. Eser, aslına bağlı kalınarak on bab şeklinde tercüme edilmiş, başında ve sonunda Kanûnî'yi öven parçalara yer verilmiştir.³⁰ Eserin kütüphanelerde yazma nüshaları mevcuttur.³¹

7. Fuzûlî (ö. 1555), Hadîkatü's-Süedâ: Fuzûlî'nin en hacimli mensur eseridir. Konu olarak Kerbelâ vakasının işlendiği³² eser, Türk edebiyatındaki en önemli maktellerden biridir.

Fuzûlî'nin *Hadîkatü's-Süedâ*'sı Türkçe, arada manzum parçalar da bulunan mensur bir eserdir. Hüseyin Vâiz Kâşifi'nin *Ravzatü's-Şühedâ*'sı esas kabul edilerek yazılmıştır. Eser, Kâşifi'nin bab sırasına göre düzenlenmiş fakat araya yeni bölümler de eklenmiştir.

Hadîkatü's-Süedâ, kısa bir mukaddime ile başlar. Fuzûlî, burada Arapça'da Tâvûsî'nin bir makteli bulunduğunu, Farsça'da Hüseyin Vâiz'in *Ravzatü's-Şühedâ*'yı yazdığını, kendisinin de bu eserleri örnek alarak, başka eserlerden de faydalanarak *Hadîkatü's-Süedâ*'yı yazdığını anlatır.³³

8. Eğirdirli Şerîfî (ö. 1631), Şevâhidü's-Şühedâ: Tam adı *Şevâhidü's-Şühedâ fî mekâyidi'l-a'dâ* olan eserin, telif tarihi belli olmamakla birlikte III. Murad'a sunulduğu

²⁵ Filiz Kılıç, *Âşık Çelebi, Meşâ'irü's-Şuarâ (İnceleme Metin)*, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2010, C.I, s. 44.

²⁶ Rıdvan Canım, *Latîfi, Tezkiretü's-Şuarâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ, (İnceleme Metin)*, AKM Başkanlığı, Ankara 2000, s. 382.

²⁷ Güngör, *age.*, s. XXVIII.

²⁸ Bayezid Ktp. Nr. 5329; Süleymaniye Ktp. Ayasofya Nr. 3445.

²⁹ Güngör, *age.*, s. XXVIII.

³⁰ Mustafa Uzun, “Câmî-i Rûmî”, *DİA*, VII, s. 102-103.

³¹ Süleymaniye Ktp., *Halet Efendi* nr. 593; Topkapı Sarayı Müzesi, Revan nr. 1092.

³² Necmettin Haceminoğlu, *Fuzûlî*, Türk Edebiyatı Vakfı Yay., İstanbul 2008, s. 26.

³³ Haluk İpekten, *Fuzûlî, Hayatı-Sanatı-Eserleri*, Akçağ Yay., Ankara 2000, s. 55-56.

bilinmektedir. Şerîfî eserini manzum-mensur karışık olarak kaleme almıştır. Büyük oranda Fuzûlî'nin *Hadîkatü's-Süedâ*'sından etkilenmiştir.³⁴ Eserin bir nüshası mevcuttur.³⁵

9. Âşıkî (ö. 16. yüzyıldan önce), Maktel-i Hüseyin: Şair hakkında kesin bilgiler yoktur. Kaf-zâde Fâizî³⁶ ve Riyâzî Mehmed'in verdiği bilgilere göre 16. yüzyılda veya daha önce yaşamıştır. 2094 beyitten oluşan ve konusu itibariyle halk için kaleme alınan bu eser, sade bir Türkçe ile yazılmıştır. Eserin telif tarihi belli değildir.³⁷ Eserin Türk Dil Kurumu Kütüphanesinde bir nüshası yer almaktadır.³⁸

10. Yûsuf-ı Meddâh, Maktel-i Hüseyin: Şairin hayatına dair neredeyse hiçbir bilgi mevcut değildir.³⁹ Eser, mesnevi nazım şekliyle ve aruzun remel bahrinin, *fâilâtün fâilâtün fâilün* kalıbında kaleme alınmıştır. 2824 beyitten müteşekkildir. Diğer maktel metinlerinde olduğu gibi bu eser de değişik zamanlarda okunmak üzere on meclis hâlinde yazılmıştır. *Maktel-i Hüseyin*'de Kerbelâ hadisesi ve ilgili olaylar on farklı mecliste kronolojik sıra gözetilerek anlatılmaktadır.⁴⁰

11. Senîh, Mersiye-i Şerîf: Cerîde-i Askeriye matbaasında 1 Nisan 1871 tarihinde basılan bu eser, altı sayfadan ibarettir. Terci-bend şeklinde yazılmıştır. Otuz sekizer beyitten oluşan sekiz terci-bendi ihtiva eder.⁴¹

12. Senîh, Vâkıa-i Kerbelâ Mukaddimesi: Herbiri otuz dokuz beyitlik on yedi terkib-hane, sekiz beyitlik bir münacât ile dokuz beyitlik bir hâtimedden oluşan ve *Mersiye-i Şerîf* adlı eserinden bir sene sonra (21 Mart 1872) basılan on iki sayfalık bu eserin içeriği, ilk sayfasında şu şekilde özetlenmiştir: “Vâkıa-i Kerbelâ'nın mukaddimesi yani İmam Hüseyin Efendimizin Mekke-i Mükerrreme'den cânib-i Kerbelâ'ya teveccüh ve azîmetlerinden evvel Kûfe'ye irsâl buyurdıkları amca-zâdeleri Müslim b. Akîl ile iki nev-resîde şehzâdelerin vuku-u şehâdetleri beyânındadır.”⁴²

13. Kâzım Paşa (ö. 1890), Riyâz-ı Asfiyâ (Makâlid-i Aşk): Türkçe başlayıp Arapça bir beyitle sona eren tevhidin ardından Kerbelâ olayına giriş sayılabilecek bir mukaddime şeklinde düzenlenmiş, aynı Arapça beyitle birbirine bağlanan, beyit sayıları farklı altı bölümlük

³⁴ Sadık Yazar, “XVI. Asır Şairlerinden Eğirdirli Şerîfî'nin Şevâhidü's-Şühedâ'sı”, *Turkish Studies*, Volume 4/2 Winter 2009, s. 1092-1116.

³⁵ Sadberk Hanım Müzesi, Hüseyin Kocabaş Yazmaları, nr. 167.

³⁶ Namık Açıköz, *Riyazü's-Şu'arâ, Riyâzî Muhammed Efendi, (Metin-Dizin)*, Ankara Üniversitesi DTCF, Yüksek Lisans Tezi, 1982, s. 154.

³⁷ Özlem Demirel, *Âşıkî'nin Maktel-i Hüseyin'i Üzerine Dil İncelemesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İÜ, SBE, İstanbul 2007, s. 11.

³⁸ Türk Dil Kurumu Ktp. Yz. A 84/1.

³⁹ Kenan Özçelik, *Yûsuf-ı Meddâh ve Maktel-i Hüseyin (İnceleme-Metin-Sözlük)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, SBE, Ankara 2008, s. 8.

⁴⁰ Özçelik, *age.*, s. 11.

⁴¹ Karahan, *age.*, s. 40.

⁴² Karahan, *age.*, s. 40.

uzun bir manzumeyle başlar. Eserde, bentler hâlinde ve terkip beyitleriyle bağlanarak yazılmış yirmi sekiz mersiye ile bir kıta yer alır. Sonra *Kasîde der Sitâyiş-i İmâm Hüseyin* başlığını taşıyan altmış üç beyitlik manzumeyle sona erer.⁴³

14. Edhem, Vak'a-i Kerbelâ: Kerbelâ olayının tarihî hikâyesi hüviyetinde olan tercüme bir eserdir. Eserin kimden ya da hangi dilden tercüme edildiği hakkında bir bilgi yoktur.⁴⁴

15. Cemâlî Memiş-zâde Şeyh Hasan Bâbâ (ö. 1894-95), Menâkıb-ı Âl-i Abâ ve Mesâib-i Şehîd-i Kerbelâ: Hasan Baba, Tekirdağlı'dır. Mahmut Baba-zâde Nâfi Baba'dan icazet almıştır. İyi saz çalar ve iyi şiir söylemiş. Tahminen 1320 (1902) tarihinde Tekirdağ'da vefat etmiştir.⁴⁵ Eser, Cemâlî mahlasını kullanan, Tekirdağlı Şeyh Hasan Baba'ya aittir. Millî kütüphanede yer alan nüshanın ilk sayfası eksiktir. "Dördüncü bâb irfân-ı şerî'at burhân-ı tarîkat ma'den-i ma'rifet mahzen-i hakikat olan cevher-i erkân pîr-i Horasan Hacı Bektaş Velî Efendimizin vilâdetleri"⁴⁶ ifadeleriyle başlar. Eser mensur olmakla birlikte aralarda Hasan Cemâlî Baba'ya ait manzumeler de yer almaktadır.⁴⁷

16. Molla Mustafa/Şevkî (ö. 1809), Maktel-i Hüseyin: 1324 (1906) yılında İlyas Oğlu İbrahim b. Mustafa tarafından istinsah edilen bu eser, şiirlerinde Şevkî mahlasını kullanan XVIII. yüzyıl şairlerinden Molla Mustafa'ya aittir. Kerbelâ hadisesi ve Hz. Hüseyin'in şehit edilmesi anlatılmaktadır. Manzum olarak kaleme alınan eserin bir nüshası mevcuttur.⁴⁸

15. Küçük Filibeli-zâde M. Âsım, Nâle-i Uşşâk: İstanbul'da Mihrân Matbaası'nda 1301 (1883)'de basılmış on iki sayfalık küçük bir kitapçıktır. Kâzım Paşa'nın *Riyâz-ı Aşfiyâ*'sını taklit ve tanzir suretinde yazılmıştır. Mesnevi nazım şekliyle kaleme alınan eserin dili oldukça sadedir. *Fâilâtün Fâilâtün Fâilün* vezniyle yazılmıştır.⁴⁹

16. Azîz, Mersiye-i Mahsusa-i Firkat-nümâ der Hakk-ı Cenâb-ı Hüseyin-i Şehîd-i Kerbelâ: On beş beyitlik dört bentten oluşan bu terci-bent,

İtme tafsîl Azîz 'arz-ı tazarru ederek

Gel biraz vâcibetü'l-vasfını eyle ifşâ

⁴³ Mustafa Uzun, "Kâzım Paşa", *DİA*, C. XXV, s. 152.

⁴⁴ Karahan, *age.*, s. 43.

⁴⁵ Saadettin Nüzhet Ergün, *Bektaşî Şairleri*, İstanbul 1930, s. 47.

⁴⁶ *Menâkıb-ı Âl-i Abâ ve Mesâib-i Şehîd-i Kerbelâ*, Ankara Millî Ktp., Yz., 2597/1.

⁴⁷ Bu konuda geniş bilgi için bk. Seyfullah Yıldırım, *Hasan Cemâlî Baba, Hayatı, Sanatı ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi, SBE, Kütahya 2005.

⁴⁸ *Maktel-i Hüseyin*, Ankara Millî Ktp. Yz. 2447.

⁴⁹ Karahan, *age.*, s. 44.

beytinden anlaşıldığı kadarıyla “Azîz” adlı biri tarafından kaleme alınmıştır. Ne zaman yazıldığı belli değildir. Ancak şairin üslubu ve kelime dağarcığı, son dönem (XIX) ürünlerinden olabileceğine işaret etmektedir.⁵⁰ Eserin Bilkent Üniversitesinde bir nüshası mevcuttur.⁵¹

17. Ali Rızâ, Hâdise-i Kerbelâ: Yirmi dört varaklık bu matbu eser, 1294/1877 yılında İstanbul’da yayımlanmıştır. Mensur olarak kaleme alınmıştır. Bir nevi Hz. Hüseyin’in biyografisi hüviyetindedir. Hâliyle Kerbelâ hadisesi de anlatılmaktadır. Eserin giriş bölümünde kitabın muhteviyatı hakkında bilgi verilmektedir. Eser, *Hadîkatü’s-Süedâ*’nın son bölümlerinin zamanın üslubuyla yapılmış bir özeti mahiyetindedir.⁵² “İşbu risâle Hazret-i İmâm Hüseyin’in velâdetinden şehâdetine kadar olan sergüzeştini hâvîdir”⁵³ Eser, sade bir Türkçe ile yazılmıştır. Müellif, neden sade bir dil kullandığını eserin sonunda yer alan bölümde şöyle ifade etmektedir: “...ancak her okuyanın suhûletle anlaması için elden geldiği mertebede gâyet açık bir sûretde yazıldığı cihetle...”⁵⁴ Müellifin Fuzûlî hakkında söylediği şu sözler de dikkate değerdir: “Gerçi me’ hazımız olan Sultân-ı şuarâ Fuzûlî merhûmun bu mâcerâdan bahseden Hadîkatü’s-süedâsına diyecek yok ise de müşâr-ı ileyhin de bu vâdî-i dehşet-nümâda çamlı olduğu kalem esas maksad-ı nazar-ı âmda mübhem bıraktığı kâbil-i inkâr değildir.”⁵⁵

18. İbnü’l-Emîn Ali Haydar ‘İlmî, Hâile-i Kerbelâ: 1329/1911 yılında Dersaâdet’te *Hâile-i Kerbelâ* adıyla basılan bu eser yüz on altı varaktan ibarettir. Eserin kapağında şu dörtlük yer almaktadır.

Ârâm-güzîn-i huld-ı saâdetdir ey gönül

Rûmâl-ı âsitâne-i Âl-i Abâ olan

Dâreynde nâil olur mecd ü rif’ate

Allâh yolunda mazhar-ı sırr-ı fenâ olan⁵⁶

Mensur olan bu eserin bazı bölümlerinde, kime ait olduğu bilinmeyen şiirler yer almaktadır. Fuzûlî’nin tesiri eserde açık bir şekilde bellidir. Müellif de *Hadîka*’yı haşiyelerde belirtmiştir. Bir türlü şahsiyetini bulamamakla beraber birçok şair ve edibin eserlerinden faydalanarak vücuda getirilen bu eser, Tanzimat’tan sonra yazılan makteller içerisinde en başarılı olanıdır.⁵⁷

⁵⁰ Orhan Kemal Tavukçu, “Ayrılığın Terennümü: Eski Türk Edebiyatında Firâk-nâmeler”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Eski Türk Edebiyatı Tarihi II, C 5, Sayı 10, s. 217.

⁵¹ Bilkent Ü. Ktp. Özel Koleksiyonlar, BP 193.13.C65 1872.

⁵² Karahan, *age.*, s. 43.

⁵³ Ali Rızâ, *Hâdise-i Kerbelâ*, İstanbul 1294.

⁵⁴ Ali Rızâ, *age.*, s. 43.

⁵⁵ Ali Rızâ, *age.*, s. 46.

⁵⁶ İbnü’l-Emîn Ali Haydar, *Hâile-i Kerbelâ*, Osmanlı Matbaası, Dersaâdet 1329.

⁵⁷ Karahan, *age.*, s. 47.

19. Mehmed Nâzım, Kerbelâ: Mehmed Nâzım tarafından kaleme alınan yirmi üç sayfalık bu eser, 1327/1909 yılında İstanbul Şems Matbaası'nda basılmıştır. Müellif, mukaddime bölümünde eserin yazılış nedeni ile ilgili şu bilgileri vermektedir: "...okuduğum bazı mersiyeler vak'anın cereyân sûretindeki teessürât ile yazılmış bukâ-yı kulûb mahsûlü olup her vechile sezâ-vâr-ı takdîr ise de Ehl-i Beyt-i muazzamın ka'b-ı celîline ve Kerbelâ hâilesinin müstenid olduğu hikmetlerin gavâmız-ı manevisine ait daha şanlı zemîni ifâde iltizâm olunmak münâsib olacağına kâniim. Şu muhtasarda bu maksadı takîb ettim ve şân-ı celîl-i Ehl-i Beyte lâyıf zemîn ile vak'anın güzerânını ve yine o şân-ı celîlin âsâr-ı mezâhim-kârisini göstermek istedim."⁵⁸

Eser, Namık Kemal ve Süleyman Nazif'in üsluplarının etkisi altında hususi bir ifade ile yazılmıştır.⁵⁹

20. Seyyid Hüseyin, Hülâsa-i Vâveylâ: On beş varaklık bu risale, Kerbelâ olayının bir nevi özeti hüviyetindedir. Manzum olarak yazılmıştır. İlk sayfada *Destûr Yâ Hüseyin* başlığı yer almaktadır. Başlığı müteakiben şu beyitler gelir:

Geldi ol mâh-ı Muharrem ey muhibb-i Mustafâ
İdelüm cümle Yezîde la'neti subh u mesâ
Sîne çâk eyler bu mâtem-i bende-i Âl-i Abâ
Kesdiler Âl-i Resûli itmeyüb Hakdan hayâ⁶⁰

Eserin sonunda yer alan şu ifadeler, yazılış sebebi ve muhteviyatına dair bilgiler vermesi bakımından önemlidir.

"Hazret-i İmâm Hüseyin şâh-ı şehîd garîb-i deşt-i Kerbelâ Efendimiz Hazretlerinin vak'a-i dil-sûz-ı mâtem-fezâları hakkında nice erbâb-ı dînin mersiyeleri intişâr olunmuş ise de âcizâne şu hâtıra-i Kerbelâyı fakîrânem şâh-ı şehîd mazlûmdan mağîret ümîdiyle rûhâniyet-i âlîlerine tevessülen tab' ve neşr olunmuştur."⁶¹

21. İbnürreşâd Ali Ferruh, Kerbelâ: Eser, 10 Muharrem 1305/1887 tarihinde Paris'te *Kerbelâ* adıyla yayımlanmıştır. İki yüz yirmi sekiz sayfadan oluşan bu eser, manzum olarak yazılmıştır. On sekiz sayfalık bir mukaddime ile başlar. Mukaddimedede İslâmiyet'in doğuşu, dil ve mezheplerin önemi, Hz. Peygamber ve dört halife dönemi, halifelerin şahadetleri anlatılmaktadır. Son olarak Muaviye ve Yezid'den bahsedilerek mukaddime sonlandırılmıştır.

⁵⁸ Mehmed Nâzım, *Kerbelâ*, Şems Matbaası, İstanbul 1327, s. 4.

⁵⁹ Karahan, *age.*, s. 46.

⁶⁰ Seyyid Hüseyin, *Hülâsa-i Vâveylâ*, Vezîr Hânende Metîn Matbaası, İstanbul 1327, s. 2.

⁶¹ Seyyid Hüseyin, *age.*, s. 15.

Mesnevi nazım şekliyle kaleme alınan eserde, Fuzûlî'nin tesiri açıkça görülmektedir. Olaylar, kronolojik sıra takip edilerek ve destansı bir üslupla anlatılmıştır. Müellifin genç yaşta kaleme aldığı bu eserde, nazım tekniğinin sağlam olması, dikkat çeken bir başka husustur.⁶²

22. Bandırmalı Şeyh Yûsuf Nizâmeddîn Efendi (ö. 1165/1752), Mersiye-i Şâh-ı Şehîd-i Kerbelâ: Nizâmeddîn Efendi, eserin giriş bölümünde *Şiir ve Şâir* başlıklı bir yazı kaleme almıştır. Gazel, kaside, mersiye gibi şiir türlerinin nasıl yazılması gerektiğine dair fikirlerini beyan etmiştir.

“Daha önce edipler ve şairler tarafından Arapça ve Farsça olduğu gibi Türkçe dahi birçok mersiyyeler yazılmış olduğu hâlde, âşıklar arasında belli başlı, İstanbul’da en ziyade tanınan, her sene için bir mersiye inşâd ederek Hak âşıklarını bu sa’yinden dolayı sevinçli kılan, bu suretle “ev tebâkâ” müjdesinden hissedar olarak cennetler diyarına göçen ve Cenâb-ı Mennân’ın feyizlerine nâil olduğu apaçık bulunan merhum Kâzım Paşa (ö. 1307/1890)’nın her ne zaman Riyâz-ı Asfiyâ veya Makâlîd-i Aşk adlı eserini elime alsam bu muvaffakiyetden dolayı hayretler içinde kalır, merhûma fatihalar ithaf ederek takdis eder ve benim de hem yukarıda serdedilen (ağlamak veya ağlatmak) emr-i nebeviyyesine uymak, hem tarikat muhibbânı ve hakikat yolunun âşıkları tarafından hayır duâ ile yâd edilmekliğim için bir mersiye yazabilmek hevesini duyardım. Binâenaleyh şiddetli sevgi, Hazret-i İmâm ve Hazret-i Seyyidü’l-Enâm’ın müjdeleri hasebiyle iktidarsızlık ve liyakatıma şu iki mersiyyeyi af dileyerek neşr eyler, bütün mü’min ve mü’minâtın Hazret-i Seyyidü’ş-Şühedâ’nın şefâ’atine mazhar olmasını temennî ederim.”⁶³

Şair, eserinde iki mersiye yer vermiştir. İlk mersiye muhammes tarzında on beş bentten, ikinci mersiye ise mesnevi şeklinde kırk iki beyitten oluşmaktadır.⁶⁴

23. Ali Zâkî, Medhiye ve Mersiye: 1301/1883’te *Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye-i Şâhâne* dördüncü sınıf şâkirdânından Ali Zâki isminde bir genç tarafından Sahrâ-yı Kerbelâ Şehîdi Hz. Hüseyin hakkında yazılarak *Medhiye ve Mersiye* adıyla yayımlanan beş sayfalık bir eserdir. Kerbelâ şehitlerinin şefaata mazhar olmak amacıyla yazılmıştır.⁶⁵

Bekâî'nin Hayatı

Klasik Türk edebiyatı şair ve yazarlarının birçoğunda olduğu gibi Bekâî hakkında da kaynaklarda yeterli bilgi mevcut değildir. Bekâî hakkında en kadim bilgiler Şeyhülislam Arif Hikmet Bey ve Bursalı Mehmed Tahir tarafından nakledilmektedir. Hasan Bekâî, Malatya'nın

⁶² Karahan, *age.*, s. 44-45.

⁶³ Bandırmalı Yûsuf Nizâmeddîn Efendi, *Mersiye-i Şâh-ı Şehîd-i Kerbelâ*, İstanbul 1339.

⁶⁴ Selami Şimşek, “Bandırmalı Şeyh Yûsuf Nizâmeddîn Efendi ve Mersiye-i Şâh-ı Şehîd-i Kerbelâ”, *AÜ, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 30, Erzurum 2006, s. 71.

⁶⁵ Karahan, *age.*, s. 45.

Darende ilçesinde dünyaya gelmiştir.⁶⁶ Doğum tarihi net olarak bilinmemektedir. Darendeli Mehmet Hayret Efendi ve Süleyman Penahî'nin büyük kardeşidir. Soyu, Şeyh Hamid-i Veli Hazretleri'ne kadar uzanan Zaimoğulları ailesinden, Zaim Mustafa Ağa'nın oğludur.⁶⁷ Şeyh Hamid-i Veli'nin soyu dört kola ayrılmıştır. "Zaimli" bunlardan bir tanesidir. Halk arasında Ekmekçi Koca, Somuncu Baba adlarıyla bilinen Şeyh Hamid-i Veli'nin oğlu Tayyib (Taybi) ile Hac dönüşü ömrünün son demlerini Darende çilehanesinde geçirdiği bilinmektedir. Halil Taybi'nin dört oğlundan birine kadar uzanan Zaimzâdeler silsilesi içine Bekâî de dâhildir.⁶⁸

Zaimzâde Abdi Paşa, Abdi Paşa Ağa (1722), Ali Paşa (1744), Koca Abdi Paşa (1789), Abdurrahman Bey (1801) gibi şahsiyetler de aynı ailedendir; ancak Hasan Bekâî'den önce yaşamışlardır. Bekâî'nin Şeyh Hamid-i Veli'den kendisine kadar olan nesebi şöyledir: Şeyh Hamid-i Veli, Halil Taybi, Seyyid Ahmed, Vali Muhyiddin Paşa, Alaaddin Paşa, Derviş Paşa, Zaimzâde Hasan Paşa, Dergâhî Ali Ser-Bevvâbinî Mehmed Paşa ve babası Zaim Mustafa Ağa'dır.⁶⁹

Yukarıda yer alan şecerde adı geçen Abdi Paşa Ağa ile ilgili *Meydan Larousse*'da şu ifadeler yer alır: *Ağa Adurrahman Paşa tarafından yetiştirildi. 1693'te Kapıcılar Kethüdası idi. 1695'te Çavuşbaşı savaşında gösterdiği fedakârlığa karşılık, kendisine 1698'de Rumeli Eyaleti ile Tamişvar Muhafızlığı, aynı zamanda vezirlik rütbesi verildi. Birçok eyalette valilik görevlerinde bulundu. Hotin valisi iken öldü (1722). Oğlu Ali ve torunu Abdi Paşalar da aynı yüzyılda Osmanlı Devleti'nin valileriydi.*⁷⁰

Vezirlik ve valilik gibi üst düzey görevlerde bulunan bir ailenin yakını olan *Bekâî*, "Ulema" sınıfındandır. Kendisi gibi diğer iki kardeşi de âlim şahsiyetlerdir. Kardeşi Süleyman Panâhî'nin hayatı hakkında kaynaklarda fazla bilgi yer almamaktadır. Doğum tarihi hakkında kesin bilgi yoktur.⁷¹ İlim ve fazileti şahsında birleştirmiş bir âlimdir. Birçok eserinin varlığından söz edilmekteyse de bilinen yegâne eseri *Nasihâtname*'dir.⁷²

⁶⁶ Ahmet Şentürk-Mehmet Gülseren, *Malatyalı Şairler Antolojisi*, Yeni Malatya Gazetesi Ofset Tesisleri, Malatya, 1990, s. 16.

⁶⁷ Ahmed Akgündüz - Said Öztürk - Yaşar Baş, *Darende Tarihi*, Somuncu Baba Araştırma ve Kültür Merkezi Yay., İstanbul 1992, s. 716.

⁶⁸ Selman Özsoy, *Silsile Nesev Tarihi: Zaimzadeler*, Osmaniye 1974.,

⁶⁹ Ahmed Akgündüz, *Arşiv Belgeleri Işığında Somuncu Baba ve Neseb-i Alisi*, Seyyid Osman Hulusi Efendi Vakfı Yay., İstanbul 1992, s. 64-65.

⁷⁰ *Meydan Larousse*, C II, s. 208.

⁷¹ *Süleyman Penahî'nin 1203 / 1789'da doğduğu sanılmaktadır.* (Ahmed Akgündüz - Said Öztürk - Yaşar Baş, *Darende Tarihi*, Somuncu Baba Araştırma ve Kültür Merkezi Yay., İstanbul 1992, s. 719). Aynı eserde: *Penâhî, Mehmed Paşa'nın Mısır valiliği görevini almasından çekinerek 1193 / 1779'da kapı kethüdalığından istifa etmek istemiştir.* Şeklinde bir bilgi mevcuttur. Mezkur bilgiler göz önünde bulundurulduğunda ve Penâhî'nin kardeşi Hasan Bekâî'nin de 1200 / 1785'te vefat ettiği düşünüldüğünde Penahî için verilen doğum tarihinin doğru olamayacağı kanaatindeyiz.

⁷² Akgündüz - Öztürk - Baş, *age.*, s. 720-721.

Bekâî'nin diğer kardeşi, Hayret Mehmed Efendi'dir. Divân-ı Hümâyün kaleminden yetişmiştir. Hâcegân rütbesiyle Sadrazam Yusuf Ziyâ Paşa, Celal Paşa, Mehmed Gâlip Paşa, Ahmed Şakir Paşa'nın divan katipliklerinde bulunmuştur. Daha sonra Mısır'a giderek Mehmed Ali Paşa'nın divan katipliğini yapmıştır. 1242/1827'de Mısır'da vefat etmiştir.⁷³

Şeyhülislam Arif Hikmet, *Tezkiretü'-Şuarâ* adlı eserinde Bekâî'nin kısaca hal tercemesinden ve eserlerinden bahsetmektedir: *Hayret Efendinin Birâder-i mihteridir. Beldelerinde kâtip-zâdellikle müştehirler. Dârende hânedânlarındadır. Büyük 'Abdî Paşa ism-i ağalarından imiş. Ve 'indinde gâyet makbûl imiş. Gâyet mükesser nazımda selâset üzre câhilâne Fuzûlî mertebesinden aşığaca şi'ri vardır. Seyyid Battal kıssasını tamamen nazm etmiş. Ve Hadîkatü's-süedâyı nazm etmiş ve Mevlid-i Nebiullâh Es-selâti's-selâmı nazm etmiş ve iki yüz hudûdunda beldesinde vefât etmiş.*⁷⁴

Tezkiretü'-Şuarâ'da yer alan bilgileri kısaltarak tekrar eden *Bursalı Mehmed Tâhir*, Bekâî'nin hayatına dair birkaç cümle ile bilgi verdikten sonra onun şairliği konusunda bir tespitte bulunur. Ona göre Bekâî, birinci sınıf bir şair değildir ve şiirleri orta hâllidir. Mehmed Tahir, Bekâî ile ilgili şu bilgileri nakleder: *Dârendeli Hayret Efendi'nin büyük biraderidir. Memleketinde Kâtip-zâde şöhretiyle ma'rûfdur. (1200) hudûdunda vatanında irtihâl etdi. (Mevlid-i Nebî) manzûmesi olduğu gibi (Seyyid Battal Gazi) gazavâtı ve (Haîkatü's-Süedâ) yı nazmetmiştir. Eş'ârı orta hâllidir. Büyük 'Abdî Paşa mukarriblerindendi.*⁷⁵

Bekâî de kardeşi Hayret Mehmed Efendi gibi katiplik yapmıştır. İslam tarihine vâkîf, ilim ve fazilet sahibi olarak tanınan bir şahsiyettir. Bekâî, kendi kumandasındaki kuvvetlerle birlikte birçok savaşa katılmış, bu uğurda Rumeli'de şehit düşmüştür. Şehit düştüğü yere defnedilmiş, şehadeti ve harpte gösterdiği cesarete binaen zamanın padişahı I. Abdülhamid tarafından kabri üzerine bir türbe yaptırılmıştır.⁷⁶

Bekâî'nin annesi Ekâbir Hanım'ın ailesi, Urfa eşrafındandır. Ekâbir Hanım, hayır hasenat sahibi ve ibadetle meşgul olan bir kadın olarak tanınmıştır. Dârende'nin eski mevkii civarında kendi adına bir cami yaptırmıştır. Bekâî, ömrünün son demlerini sürdürdüğü İmroz Kalesi'nde bir tekke açarak hizmetini devam ettirmiştir.⁷⁷

⁷³ Akgündüz - Öztürk - Baş, *age.*, s. 717-718.

⁷⁴ M. Nuri Çınarcı, *Şeyhülislam Arif Hikmet Bey'in Tezkiretü'-Şuarâsı ve Transkripsiyonlu Metni*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi, SBE, 2007, s. 33.

⁷⁵ Bursalı Mehmed Tâhir, *age.*, C II, s. 105.

⁷⁶ Cemil Gülseren, "Hasan Bakai", *Somuncu Baba Kültür Edebiyat ve Araştırma Dergisi*, yıl 2, sayı 8, Mart 1996, s. 18.

⁷⁷ Gülseren, *agm.*, s. 18.

Eserleri

1. Battalnâme: XVIII. yüzyılda ve III. Mustafa devrinde Kâtip-zâde Dârendeli Bekâî tarafından Silâhdar Mehmed Paşa'ya takdim amacıyla yazılmış olan (1183/1769) manzum *Battal-nâme* 6600 beyit tutarındadır. Eserin muhtevassından ve müellifin verdiği bilgilerden anlaşıldığına göre bu eser, mensur *Battal-nâme*'nin biraz kısaltılmış hâliyle nazma çekilmiş şeklidir.⁷⁸ Kütüphanelerde eserin birçok yazma nüshası mevcuttur.⁷⁹

2. Mevlid: Şeyhülislam Arif Hikmet, *Tezkiretü's-Şuarâ* adlı eserinde ve Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*'nde Bekâî'nin *Mevlid*'i olduğundan bahsetmişlerse de eserin herhangi bir nüshasına ulaşılammıştır.⁸⁰

3. Kitâb-ı Kerbelâ

Eserin Adı

Müellif nüshasını tespit edemediğimiz eserin müstensih nüshalarında *Kitâb-ı Kerbelâ*, *Maktel-i Şühedâ* gibi başlıklar yer almaktadır. Eserden bahseden *Osmanlı Müellifleri*'nde ve *Tezkiretü's-Şuarâ*'da *Hadikatü's-süedâyı nazm etmiş* denilmekte ve eserin adına dair herhangi bir bilgi verilmemektedir.

Eserin *Sebeb-i Te'lif-i Kitâb-ı Kerbelâ* başlıklı bölümünde eserin adının açıkça söylendiği görülmektedir. Bekâî, eserine *Kitâb-ı Kerbelâ* adını vermiştir.

Yazılış Sebebi

Eserde *Sebeb-i Te'lif-i Kitâb-ı Kerbelâ* başlığı altında müstakil bir sebep-i te'lif bölümü yer almaktadır. Bir dost meclisinde Bekâî'den Kerbelâ olayını yazması istenir.

Sebeb-i Te'lif-i Kitâb-ı Kerbelâ

Meger bir gün ahibb u âşinâdan

Dirildiler tebâr-ı Mustafâdan

Dönüp dest-i ta'aruzla giribân

Dediler söyle bâri Kerbelâdan

⁷⁸ Yağmur SAY, "Anadolu Kültür, Edebiyat ve İnanç Tarihinde Önemli Bir Kaynak: Battalname ve Battal Gazi", <http://www.egm.gov.tr/StratejiGelistirmeDB/dergi/38/web/makaleler>

⁷⁹ Millî Ktp., Ankara Adnan Ötügen İl Halk Ktp., 06 Hk 1630, 169 yk.; TDK Ktp., Türkçe Yazmaları, Yz. A 368, 201yk.; Millî Ktp., Türkçe Yazmalar 06 Mil. Yz. B 987 161 yk.; Millî Ktp., Türkçe Yazmalar 06 Mil. Yz. B 283, 176 yk.; Millî Ktp., Türkçe Yazmalar 06 Mil. Yz. A 5658, 222 yk.; Millî Ktp., Türkçe Yazmalar 06 Mil. Yz. A 1192, 161 yk.

⁸⁰ Serkan Türkoğlu, *Bekâî Kitâb-ı Kerbelâ (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük)*, Atatürk Üniversitesi SBE, Erzurum, 2012, s. 63.

Beyân et gerdiş-i devrân cefâsın
 Haber ver Kerbelâ-yı nâ-sezâdan
 Görelim pîşîne-i gerdûnı ey yâr
 Hem âgâh olalım bu mâcerâdan (43-46)

Dostlarının bu isteklerine karşılık Bekâî, Kerbela olayını Fuzûlî'nin baştan sona kadar anlattığını hatırlatmıştır.

Dedim anı beyân etmiş Fuzûlî
 Dimişdir ibtidâ-i intihâdan

Bunun üzerine mecliste bulunanlar, Fuzûlî'nin Kerbelâ hadisesini mensur olarak naklettiğini söylemişler ve Bekâî'nin bu olayı manzum şekilde kaleme alması konusunda ısrar etmişlerdir.

Dediler nesrile etmiş beyânı
 Sen anı eyle nazm-ı müntehâdan
 Ki nakl etmiş vefât-ı Mustafâdan
 Demiş cüz' -i belâ-yı enbiyâdan
 'Ayân etmiş dahı Zehrâ vefâtın
 Beyân etmiş vefât-ı Murtazâdan
 Bular meşhûr olupdur nâs içre
 Bilindi ibtidâsı intihâdan
 Hemân bize beyân et Kerbelâyı
 Hasan nûş etdiği ol zehr-i mâdan (48-52)

Yoğun ısrarlar karşısında daha fazla direnmeyen Bekâî, eserini yazmaya karar vermiştir.

Dedim takdîr ise veznile sizi
 Haber-dâr edem Âl-i Mustafâdan
 Murâd etdim edem veznile takrîr
 Gazâ-yı Kerbelâ-yı pür-cefâdan (53-54)

Yazılış Tarihi

Eserden haber veren kaynaklarda eserin yazılış tarihine ilişkin herhangi bir bilgi verilmemektedir. *Kitâb-ı Kerbelâ*'da da eserin yazılış tarihine ait bir kayıt yoktur.

Türü

Maktel: kelime anlamı olarak, Arapça “k t l” kökünden ism-i mekandır ve “katl olunan, öldürülen yer, mahll-i katl, meşhed” anlamlarına gelmektedir. İstılahî ve edebî anlamı ise “Hz. Peygamber'in torunu ve Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hüseyin'in şehit edilmesi konusunda yazılan eserler”dir. Bu bilgiler ışığında ve eserin muhtevası, yazılış amacı göz önünde bulundurulduğunda eser, Maktel-i Hüseyin türünde kaleme alınmıştır.⁸¹

Vezni

Aruz vezniyle kaleme alınan bu eserde şairin sıklıkla kalıbı değiştirdiği, aralara serpiştirilen manzumelerde ve mesnevinin akışı içerisinde farklı hikayelere geçildikçe çoğu zaman aruzun farklı kalıplarının kullandığı dikkat çekmektedir. Eserde kullanılan kalıplar şunlardır:

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün (Hezec Bahri)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün (Hezec Bahri)

Fa'ilâtün Fâ'ilâtün Fa'ilâtün Fa'ilün (Remel Bahri)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün (Remel Bahri)

Eserin Muhtevası

Türk edebiyatında maktel-i Hüseyin'ler içinde belki de en önemlisi Fuzûlî'nin *Hadîkatü's-Sü'edâ*'sıdır. Fuzûlî'nin eseri Hüseyin Vâiz Kaşîfî'nin *Ravzatü'ş-Şühedâ* adlı Farsça maktelinden mülhemdir. Çeviri olmakla birlikte eklemeler, kısaltmalar yapmış, kendi güçlü üslubu ile özgün bir eser ortaya koymuştur.⁸²

Fuzulî, *Hadîkatü's-Süedâ* mukaddimesinde, “..... asl-ı te'lîfde *Ravzatü'ş-Şühedâ*'ya *iktidâ kılub sâyr kütübde olan nikât-ı garîbeleri mümkün oldukça aña ilâve kılam...*” diyerek, eserini kaleme alırken *Ravzatü'ş-Şühedâ*'ya tâbi olduğunu, fakat bununla beraber başka eserlerden de faydalandığını ifade etmektedir.⁸³

⁸¹ Türkoğlu, *age.*, s. 66.

⁸² And, *age.*, s. 203.

⁸³ Güngör, *age.*, s. XXXIII.

Hadikatü's-Süedâ, mensur bir eserdir. Aralara manzum parçalar eklenmiş, ayrıca yer yer *Kur'an-ı Kerim*'den ayetlere, hadislere yer verilmiştir. Eser çok okunmuş ve çok sevilmiştir. Bektaşilerde kutsal sayılan kitaplar arasında görülmüş, Muharrem ayının ilk on gününde her gün bir bölümünün okunması âdet olmuştur.⁸⁴

Darendeli Bekâî, *Kitâb-ı Kerbelâ* adlı eserinin *Sebeb-i Telif* bölümünde, Fuzûlî'nin *Hadikatü's-Süedâ* adlı mensur eserini nazmettiğini (nazma çektiğini) ifade etmektedir. Eser, tevhid, münacat ve na't bölümlerinin ardından sebeb-i telif bölümüyle devam eder. *Haidkatü's-Süedâ*'ya nispeten oldukça muhtasar sayılabilecek bu eserde asıl konu, Hazret-i Ali'nin vefatı ve Muaviye'nin hilafet makamına geçmesiyle başlamaktadır. *Hadikatü's-Süedâ*, on bab hâlinde tertip edilmiştir; fakat *Kitâb-ı Kerbelâ*'da böyle bir tasnif söz konusu değildir.

Eser, Hz. Ali'nin hayatı, kişiliği, savaşları ve faziletlerinin anlatıldığı bölüm ile başlar. “Hazret-i İmâm ‘Alî Kerremallâhi Veche Hazretlerinin Şehîd Olması” başlıklı bölümde, bu konular muhtasar olarak ele alınmıştır. Akabinde “Hazret-i İmâm Hasan’ın Zehri Nûş İtdiği” başlıklı Hz. Hasan’ın doğumu, kişiliği ve şehit edilmesinin anlatıldığı bölüm yer alır. Daha sonra Hz. Hüseyin’in doğumu ile başlayan bölümde, hayatı, kişiliği bazı menkıbeleri ve hicreti anlatılmaktadır (İmâm Hüseyin’in Medîne’den Mekke’ye Teveccüh Eylediği). *Kitâb-ı Kerbelâ*'da aynı konu, “Müslim Akîl’in Kûfe’ye Gıtdiği Beyân”, “Müslim Akîl’in Gazâ-yı Mâcerâsı”, “Müslim Akîl’in İntihâ-yı Şehâdeti Beyân”, “Müslim Akîl’in Evlâdları Serencâmı ve Şehîd Olduğu Beyân” başlıkları altında, Müslim bin Akîl ve evladının şehit edilmeleri anlatılır. Hz. Hüseyin’in Kerbelâ’ya gelmesi ve savaş sabahına kadarki ahvalin anlatıldığı bölüm “Hazret-i İmâm Hüseyin’in Mekke’den Kûfe’ye Hicreti”, “Muharrem’in Dokuzuncu Gicesi Kerbelâ’da Olan Vukû’ât”, “İmâm Hüseyin’in Kerbelâ’ya Varub Hurr İle Mülâkâtı” başlıkları altında verilmiştir. Hz. Hüseyin, Hurr ve Ehl-i Beyt mensuplarının Yezid askerleri tarafından şehit edilmelerinin anlatıldığı bölüm “İmâm Hüseyin’in Yezîd Leşkeriyle Olan Muhârebesi”, “Hurr’un Yezîd Leşkeriyle Olan Cengi ve Şehîd Olduğu”, “Karındaşı Kâsım’ın Cengi”, “İmâm Hüseyin’in Karındaşlarının Cengi Şehîd Olduğu”, “İmâm Hüseyin’in Evlâdı ‘Alî Ekber’in Cengi”, “Hazret-i İmâm Hüseyin’in İntihâ-yı Şehâdeti” başlıklarıyla ele alınmıştır. *Hadikatü's-Süedâ*'da hâtime bölümünde Ehl-i Beyt kadınlarının Şâm’a gitmeleri ve oradan Mekke’ye dönüşlerini teferruatlı bir biçimde anlatmıştır. Bekâî, bu konuya kısaca değinmiş, ayrıntılı bir şekilde anlatmamıştır.

⁸⁴ And, *age.*, s. 203.

Eserin Nüshaları

1. Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu Nr. 06 Mil Yz A 3117

104 varak; 3301 beyittir. Çift sütun, satır sayıları 14 ile 17 arasında değişmektedir. Harekeli nesih ile yazılmıştır. *Kitâb-ı Kerbelâ* adıyla kayıtlıdır. Nokta şemseli, zencirekli, siyah meşin bir cilt içerisindedir. Baştan eksik, yapraklar rutubet lekeli. Bölüm başlıkları yoktur. Müstensihî belli değildir. “Temmetü'l-kitâb bi-ıjavni'llâhi'l-Melikü'l-Vehhâb” kaydıyla istinsah tarihi (H. 1277 / M. 1860) verilmiştir.

Nüsha;

Arûs-ı bî-nevâdır kim kimesne edemez tenkîh

Eder mi bikrini inzâl hezârân âşinâdır bu

beytiyle başlamakta

Zelîl etme Bekâi pür-hatâyı

Bu ancak arz-ı ızmârım İlâhî

beytiyle sonlanmaktadır.

2. Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu Nr. 06 Hk 494

126 varaktır. 3546 beyit, çift sütun 15 satır, kaba meşin kaplı mukavva ciltle kaplıdır. Cedit kâğıt kullanılmıştır. Harekeli nesih yazıyla istinsah edilmiştir. Kırmızı çift cetvelli, başlıklar ve bazı kıtalar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. “ İşbu Kerbelâ kitâbınınñ vak'ası biñ üç yüz on bir senesi kamerî cemâziyelâhiriñ yigirmi ikinci pencşenbe günü ve biñ üç yüz on senesi mâlî kânûnevvel-i rûmîniñ sekizinci günü tahrîri hitâm bulup Nigdeniñ Ağca şarkîyesi sâkinlerinden Mustafâ oğlu Hâfî Alîniñ yâdigârı bulunmakla Hazret-i Sultân Hünkâr kutb-ı 'ilm Hâcî Bekdâş Velî kaddesa'llâhi sırru'l-celî ve'l-'âlî efendimiziñ mübârek dergâh-ı pâk-i 'âlîsinde mâtem-i Hazret-i Hüseyinde ve sâ'ir günlerde kırâ'at olunmak için fî-sebîli'llâh vakf olunmuşdur” kaydıyla istinsah tarihi (H. Cemâziyelâhir 1311 / M. Aralık 1893) verilmiştir fakat müstensihî belli değildir. Eserin sonunda ayrıca bir manzume yer almaktadır.

Nüsha;

İlâhî abd-i bîmârım İlâhîz

Za'if-i ma'siyet-kârım İlâhî

beytiyle başlamakta,

Mâcerâ-yı Kerbelâ çün bunda oldu ihtitâm

Rûh-ı pâk-i Mustafâya ver salâtıla selâm

beytiyle sonlanmaktadır.

3. Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu Nr. 06 Mil. Yz. A 3891

94+V varak, 3396 beyit, çift sütun 21 satır, çiçek şemseli, zencirekli, köşebentli, siyah meşin bir cilt içerisinde. İnce saman kâğıt kullanılmıştır. Harekeli nesih yazıyla istinsah edilmiştir. Cetveller kırmızı, başlıklar siyah mürekkeple yazılmıştır.

Nüsha;

İlâhî abd-i bîmârım İlâhî

Za'îf-i ma'siyet-kârım İlâhî

beytiyle başlamakta

Kerbelâ vakası çün oldu tamâm

Mustafâya ver salâtıla selâm

beytiyle sonlanmaktadır.

4. Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu Nr. 06 Mil Yz. A 3547

1904 yılında istinsah edilmiş olup 3262 beyitten müteşekkildir. 1b-91a yaprakları arasında yer almaktadır. *Kitâb-ı Kerbelâ* adıyla kayıtlıdır. Cedit kâğıt kullanılmıştır. Çift sütun, 19 satır, cetvelli, harekeli nesih yazıyla istinsah edilmiştir. “Kad vak'a'l-ferâğu Kitâb-ı Kerbelâ min yedi'l-fakîrû'l- hakîr el-muhtâc ilâ-rahmet-i Rabbi'l-Kadîm Hidâyet İbn-i Râşid Dârendevî fî-gurreti'l-Muharremü'l-harem Gafaru'llâhuleh velivâlideyne ve'l-mü'minîne ve'l-mü'minât ve'l-müslimîne ve'l-müslimât bi-rahmetike yâ erhamü'r-râhimîn ve'l-hamdüli'llâhi Rabbi'l-âlemîn” kaydıyla istinsah tarihi (H. 1322 / M. 1904) verilmiştir.

Nüsha;

İlâhî abd-i bîmârım İlâhî

Za'îf-i ma'siyet-kârım İlâhî

beytiyle başlamakta,

Gel Bekâî söyle târîh-i Lâ-Yenâmîñ aşkına

Âl-i asbâbı şehîd-i Kerbelânın aşkına

beytiyle sonlanmaktadır.

5. Hacı Bektaş Veli Araştırma Uygulama Merkezi Kütüphanesi

107 varak, 3422 beyittir. Çift sütun, ortalama 19 satır ve nesih yazıyla kaleme alınmıştır. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Eserin sonunda (H. 1250 / M. 1834) olarak istinsah kaydı verilmiştir.

Nüsha;

İlâhî abd-i bîmârım İlâhî

Za'îf-i ma'siyet-kârım İlâhî

beytiyle başlamakta

Fâ'ilât fâ'ilât fâ'ilât

Ver Muhammed Mustafâya salavât

beytiyle sonlanmaktadır.

6. Kahire Millî Ktp., nr. Ez-Zekiye-Mahtûtâtu Fârisiye ve Türkiye 12

195 varaktır. Her sayfada 15 satır vardır. Kerbelâ-nâme adıyla kayıtlıdır. Tüm çabalarımıza rağmen nüshaya ulaşılamamıştır.

7. Darende Nüshası

Malatya'nın Darende ilçesinde ikamet eden bir şahsın özel kütüphanesinde yer alan bu nüshaya ulaşılamamıştır.

8. Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu Nr. 06 Mil Yz. A 8382

95 varaktır. 3298 beyittir. *Kitâb-ı Kerbelâ* adıyla kayıtlıdır. Kahverengi meşin bir cilt içerisinde. Harekeli nesih yazıyla kaleme alınmıştır. Çift sütun, 19 satır, cetvelsizdir. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Eserin sonunda *Cimcime Sultan* başlıklı bir hikâye yer almaktadır.

“Çok emek çeküp gördüm elem işbu temmet dedim sildim kalem hayra yazsun şerrin Kirâmen-kâtibîn her kim du'âda añar bu kitâbın kâtibin Aragez karyesinden Katrancıoğlu Abdurrahmân Efendi kazâ-yı Şa'bânözü temmetü'l-kitâb 21 Muharrem 92” kaydıyla istinsah tarihi verilmiştir.

Nüsha;

İlâhî abd-i bîmârım İlâhî

Za'îf-i ma'siyet-kârım İlâhî

beytiyle başlamakta

Kerbelâ çün bunda oldu bunda ihtitâm

Mustafâya hem salâtıla selâm

beytiyle sonlanmaktadır.

Sonuç

Bu çalışma kapsamında, XVIII. yüzyıl şairlerinden Bekâî'nin hayat hikâyesi ortaya konulmuş, eserleri ve *Kitâb-ı Kerbelâ* adlı eseri tanıtılmıştır.

XVIII. yüzyılın önemli şairlerinden Bekâî, Malatya'nın Darende ilçesinde dünyaya gelmiştir. Doğum tarihi hakkında elimizde kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Darendeli Mehmet Hayret Efendi ve Süleyman Penahî'nin büyük kardeşidir. Soyu itibariyle Şeyh Hamid-i Veli Hazretlerin'ne kadar uzanan Zaimoğulları ailesinden, Zaim Mustafa Ağa'nın oğludur.

Bekâî, kardeşi Hayret Mehmed Efendi gibi katiplik yapmıştır. İslam tarihinde vâkıf, ilim ve fazilet sahibi olarak tanınan bir şahsiyettir. Bekâî, kendi kumandasındaki kuvvetlerle birlikte birçok savaşa katılmış ve 1785 yılında bu uğurda Rumeli'de şehit düşmüştür.

Şiirlerinde Bekâî mahlasını kullanan şair, *Battalnâme* adlı eseri ve *Hâdikatü's-Süeda*'yı nazma çekmesiyle şöhret bulmuştur. Bu eserlerinin haricinde *Mevlid*'inin de olduğu söylenir. Fakat *Mevlid*'in hiçbir nüshası tespit edilememiştir.

Çalışmamızın konusu oluşturan *Kitâb-ı Kerbelâ* adlı eser, Hadikatü's-Süeda'nın manzum şeklidir. Eserin sebep-i telif bölümünde şair, Fuzulî'nin eserini nazma çektiğini açıkça ifade etmektedir. Eser, Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilmesini ve o süreçte yaşanan olayları konu edinmektedir. Bu tür eserlere edebiyatımızda genel olarak maktel / maktel-i Hüseyin adı verilmektedir. Bu tür eserler, halk tarafından kolay okunup anlaşılması için genel olarak sade bir dille kaleme alınır. *Kitâb-ı Kerbelâ*'ya bu açıdan bakıldığında yoğun Arapça, Farsça terkip ve ibarelerden uzak, sade ve anlaşılır bir dil kullanıldığı dikkat çekmektedir.

Kitâb-ı Kerbelâ'nın yurt içinde ve yurt dışında muhtelif kütüphanelerde sekiz nüshası tespit edilmiştir. Eser, tertip bakımından klasik mesnevi kurgusuna tam olarak uygunluk göstermemektedir.

Bekâî'nin hayatıyla ilgili bilgilerin sınırlı olmasıyla beraber, çalışmamız dahilinde müracaat ettiğimiz şair tezkirelerinde çalışmamıza konu olan eserin varlığına dair yeterli bilgilere rastlayamadık. Böylesine akıcı bir dille, döneminin kültüründen izleri okurun beğenisine sunan sürükleyici mesnevînin, kendi zamanında hak ettiği değeri bulamamış olması ve araştırmacılar tarafından da yeteri kadar itibar görmemesi dikkat çekicidir.

Kaynaklar

- Akgündüz, Ahmed; Öztürk, Said; Baş, Yaşar *Darende Tarihi*, Somuncu Baba Araştırma ve Kültür Merkezi Yay., İstanbul 1992.
- Ali Rızâ, *Hâdise-i Kerbelâ*, İstanbul 1294.
- Azizova, Elnure, *Kerbelâ Vak'ası*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), MÜ, SBE, İstanbul 2001.
- Bandırmalı Yûsuf Nizâmeddîn Efendi, *Mersiye-i Şâh-ı Şehîd-i Kebelâ*, İstanbul 1339.
- Boğalı, İbrahim, *Maktel-i Âl-i Resûl, Lâmi'î Çelebi*, (Yayımlanmamış Bitirme Tezi), İÜ, Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1971.
- Busalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri, I-III ve Ahmed Remzi Akyürek, Miftâhü'l-Kütüb ve Esâmi-i Müellifin*, (Haz. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı), Bizim Büro Yay., Ankara 2009.
- Canım, Rıdvan, *Latîfî, Tezkiretü'ş-Şuarâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme Metin)*, AKM Başkanlığı, Ankara 2000.
- Çınarcı, M. Nuri, *Şeyhülislam Arif Hikmet Bey'in Tezkiretü'ş-Şuarâsı ve Transkripsiyonlu Metni*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantap Üniversitesi, SBE, Gaziantep 2007.
- Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitabevi Yay., Ankara 2000.
- Eroğlu, Süleyman, "Yahya Bin Bahşi ve Maktel-i Hüseyin'i", *Çeşitli Yönleriyle Kerbela*, Uluslararası Kerbela Sempozyumu, Sivas 2010, C. II.
- Ertekin, Ertuğrul, "Arapça, Farsça ve Türkçe Maktel-i Hüseyin'ler", *Âşinâ Dergisi*, VII/23-24, Kış-İlkbahar 2006.
- Güder, Nurcan Öznal, *Kastamonulu Şâzî Maktel-i Hüseyin (İnceleme, Metin, Sözlük, Adlar Dizini)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İÜ, SBE, İstanbul 1997.
- Gülseren, Cemil, "Hasan Bakai", *Somuncu Baba Kültür Edebiyat ve Araştırma Dergisi*, yıl 2, Sayı 8, Malatya 1996.
- Güngör, Şeyma "Maktel", *DİA*, XXVII, İstanbul 1997.
- , "Hadîkâtü's-Süedâ", *DİA*, C XV, İstanbul 2003.
- , *Hadikatü's-Süedâ*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1987.
- Hacıeminoğlu, Necmettin, *Fuzûlî*, Türk Edebiyatı Vakfı Yay., İstanbul 2008.

İbnü'l-Emîn Ali Haydar, *Hâile-i Kerbelâ*, Osmanlı Matbaası, Dersaâdet 1329.

Karahan, Abdülkadir, *Anadolu Türk Edebiyatında Maktel-i Hüseyinler*, (Yayımlanmamış Bitirme Tezi), İÜ, Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1938.

Say, Yağmur, “Anadolu Kültür, Edebiyat ve İnanç Tarihinde Önemli Bir Kaynak: Battalname <http://www.egm.gov.tr/StratejiGelistirmeDB/dergi/38/web/makaleler>

Seyyid Hüseyin, *Hülâsa-i Vâveylâ*, Vezîr Hânende Metîn Matbaası, İstanbul 1327.

Şentürk, Ahmet – Gülseren, Mehmet, *Malatyalı Şairler Antolojisi*, Yeni Malatya Gazetesi Ofset Tesisleri, Malatya 1990.

Yazar, Sadık, “XVI. Asır Şairlerinden Eğirdirli Şerîfi'nin Şevâhidü'ş-Şühedâ'sı”, *Turkish Studies*, Volume 4/2 Winter 2009.